

Плікус І.Й. к.е.н., доцент
Сумський державний університет, м.Суми

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ: економічна складова

Техногенний розвиток поставив людство перед реальною загрозою екологічної кризи і необхідністю перегляду загальнодержавних орієнтирів, що обумовлює розробку концептуально нових технологій, у тому числі і в управлінні. В умовах трансформації соціально-економічних відносин особливо значущими є концепції управління, які можуть забезпечити стійкий економічний зріст з урахуванням соціальних та екологічних факторів. Концепція, що відповідає цим вимогам, – сталий розвиток. При цьому сталий розвиток держави залежить від сталого розвитку її регіонів, а останні – від сталого розвитку територій, що включаються до регіону. Забезпечення сталого розвитку на всіх рівнях управління потребує рішення комплексу економічних, соціальних та екологічних проблем. Однак, дотепер, не сформована теоретично обґрунтована комплексна система управління регіонами для забезпечення їх сталого розвитку, відсутній єдиний інструментарій управління таким розвитком. Реалізація моделі сталого розвитку можлива при комплексному управлінні регіоном, ціль якого – підвищення якості життя населення регіону.

Також необхідно зазначити, що перехід до сталого розвитку регіонів вимагає розробки обґрунтованої стратегії регіонального розвитку, основою якого є оцінка перспектив розвитку регіону і потенціалу його саморозвитку. Як інструмент оцінки стану і перспектив розвитку регіону застосовують індикативний підхід, оскільки його можливості реалізуються в діючій практиці моделювання і прогнозування сталого розвитку. Однак, цей підхід має ряд недоліків, обумовлених відсутністю уніфікованого підходу міжрегіональної оцінки: по-перше, безліч пропонованих систем індикаторів утрудняє їх використання в різних регіонах у зв'язку з відсутністю єдиних принципів включення показників у систему індикаторів сталого розвитку; по-друге,

запропоновані індикатори вимагають спеціальних перетворень, пристосування до конкретних умов, а в деяких випадках - адаптації для окремих регіонів. Ми пропонуємо оцінку перспектив розвитку регіону проводити виходячи з моделі регіональної економіки (основна підсистема сталого розвитку регіону), яка дозволяє розкрити особливості його функціонування, проаналізувати його стан, виділити умови сталого розвитку (тобто умови росту валового регіонального продукту) і на цій основі виробити стратегічні напрями розвитку в довгостроковій перспективі.

До умов стійкого розвитку економіки регіону можна віднести:

1. Регіональний попит (MD) дорівнює регіональній пропозиції (MD) :

$$MD = MD.$$

2. Вилучення з регіональної економіки повинні бути відшкодовані інвестиціями в регіональну економіку.

Якщо інвестиції в економіку регіону більше, ніж вилучення, то економіка має умови стійкого динамічного росту.

З цих позицій, регіональна економіка стійко розвивається в тому випадку, коли кошти, що вилучаються з базового кругообігу¹ відшкодовуються інвестиціями в регіональну економіку:

$$\Gamma_n + \Pi_o + \Pi_o + \Pi_m + B_p + B_i + B_{ip} = I + B_o + B_o + B_m + \Gamma_e + \Gamma_{ip} + \Gamma_p, \quad (1)$$

де: Γ_n - заощадження населення; Π_d - податки, що відраховуються до державного бюджету; Π_o - податки, що залишаються в бюджеті регіону (області); Π_t - податки, що залишаються в бюджеті територій регіону; B_p - витрати населення на придбання продукції підприємств, що працюють у регіоні; B_i - витрати населення на придбання імпортової продукції; B_{ip} - витрати населення на придбання продукції інших регіонів; I - інвестиційні витрати підприємств регіону; B_d - витрати державних органів влади на придбання продукції регіону; B_o - витрати бюджету регіону; B_t - витрати бюджетів територій регіону; Γ_e - надходження коштів від експорту; Γ_{ip} - надходження коштів від продажу продукції іншим регіонам; Γ_p - надходження коштів від продажу продукції власного виробництва.

¹ Взаємодія домашніх господарств і підприємств утворюють базовий економічний кругообіг регіону, від якого залежить валовий регіональний продукт і, відповідно, доходи населення регіону. Стан базового кругообігу, у свою чергу, визначається тим, чи буде реалізований на ринку товарів і послуг створений регіональною економікою валовий регіональний продукт

Формула (1) може бути перетворена в такий спосіб:

$$G_n + (I_o - B_o) + (I_m - B_m) = I + (G_e - B_i) + (G_p - B_p) + (G_{ip} - B_{ip}), \quad (2)$$

Виходячи з формули (2), можна представити фактори, що поліпшують справи у регіональній економіці:

- підвищення інвестиційних витрат підприємств (I);
- позитивне сальдо експорту та імпорту ($G_e - B_i$);
- позитивне сальдо ввозу і вивозу продукції за межі регіону ($G_{ip} - B_{ip}$);
- перевищення державних витрат, виділених регіону, над державними податками ($\Pi_d - B_d$);
- позитивне сальдо від продажу продукції власного виробництва ($G_p - B_p$);
- скорочення дефіциту бюджету регіону ($\Pi_o - B_o$);
- скорочення дефіциту бюджету територій ($\Pi_T - B_T$).

Таким чином, стратегічна мета регіональної економічної політики повинна включати стимулювання регіонального попиту виходячи з:

- переорієнтації споживчого попиту на продукцію регіональної економіки;
- стимулювання інвестиційних програм, що пов'язують воєдино максимальну кількість регіональних структур господарювання;
- росту надходжень від зовнішньоекономічної діяльності підприємств;
- спрямування заощаджень населення в інвестиції.

Будь-який з цих варіантів визиває мультиплікаційний ефект росту регіонального валового продукту, який можна підрахувати, використовуючи інвестиційний мультиплікатор.

Інвестиційний мультиплікатор показує, у скількох разів зростає валовий регіональний продукт при збільшенні регіонального попиту на 1 грн, тобто ріст валового регіонального продукту дорівнює:

$$\Delta y = \mu \cdot \Delta \mu \alpha = \frac{1}{1 - (MPC - MPM)(1 - t)} \cdot \Delta \mu \alpha, \quad (3)$$

де: Δy – ріст валового регіонального продукту; μ – інвестиційний мультиплікатор; $\Delta \mu \alpha$ – приріст регіонального попиту; MPC – здатність

населення регіону до споживання; МРМ – здатність населення до придбання товарів, вироблених поза регіональною економікою; t – ставка оподаткування.

Мультиплікатор залежить від відкритості економіки, рівня оподаткування і від здатності населення покупати товари регіональної економіки.

Другою найважливішою характеристикою стану регіону є потенціал його саморозвитку², тобто здатність регіону повно і несуперечливо реалізовувати свої найважливіші функції на основі ефективного використання внутрішніх і зовнішніх джерел розвитку.

Методологія аналізу оцінки потенціалу саморозвитку ґрунтується на загальних принципах аналізу регіональних систем, зокрема: упорядкований опис територіальних об'єктів на основі їх класифікації; функціональний аналіз (вивчення територіальних об'єктів виходячи з функцій, що вони виконують у рамках досліджуваної регіональної системи); причинно-наслідковий аналіз, що пояснює взаємне розташування територіальних об'єктів в упорядкованій сукупності під впливом визначених факторів; системний аналіз, що дозволяє одержувати цілісне представлення про стан і розвиток регіональної системи в цілому зі збереженням властивостей конкретних територіальних об'єктів (соціально-економічних підсистем).

Реалізація методики здійснюється за такими етапами:

1) визначення переліку вихідних показників і вибір найбільш істотних показників оцінки потенціалу саморозвитку регіональних соціально-економічних підсистем, що функціонують на території регіону, на основі логічного і статистичного аналізу;

2) розрахунок приватних, зведених і інтегральних показників оцінки потенціалу саморозвитку регіону;

3) порівняльний аналіз потенціалу саморозвитку регіонів;

² До складу потенціалу саморозвитку регіону відносять економічний, фінансовий, соціальний, демографічний і екологічний.

4) побудова регіональних систем на основі порівняльних оцінок потенціалу саморозвитку;

5) виявлення джерел і обґрунтування пріоритетних напрямів саморозвитку регіону.

Побудова зведених і інтегральних оцінок проводиться на основі нормованих показників оцінки потенціалу саморозвитку територій. В алгоритмах розрахунку цих показників може бути використаний спосіб нормування, який застосовують при розрахунку показників, що входять до складу індексу розвитку людського потенціалу за методикою ООН, а також у ряді інших методик порівняльної оцінки соціально-економічного положення регіонів. Зведені та інтегральні показники можуть бути використані для порівняльної оцінки потенціалу саморозвитку територій за допомогою ранжування останніх, а також для визначення відносного ступеня реалізації функцій соціально-економічних підсистем у регіоні.

Плікус І.Й. Оцінка перспектив сталого розвитку регіону: економічна складова / І.Плікус // Управління сталим розвитком територій в контексті світового досвіду : Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. від 28 березня 2012 р., м. Сімферополь. – Сімферополь. – 2012. – С.86-90.